

अत्याचाराचे बळी ठरणा-या अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमातींच्या व्यक्तींना नवीनअत्याचार प्रतिबंधक नियमान्वये देण्यात येणा-या नुकसान भरपाईबाबत...

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,
शासन निर्णय क्र.: युटीए २०१२/प्र.क. २५९/ सामासु
मंत्रालय, विस्तार भवन, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : २१ ऑगस्ट, २०१३

वाचा :-

१. शासन निर्णय, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग क्र. : युटीए १६२१/३/टी रोएन पंचवीस, दि. २९ नोव्हेंबर, १९८२.
२. अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक) अधिनियम, १९८९ चे सुधारित नियम, १९९५.
३. सहसचिव, कल्याण मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन यांना लिहिलेले अर्धशासकीय पत्र क्र. : ११०१२/३/८९/पीसीआर (डेस्क), दि. १७-०४-१९९५.
४. शासन निर्णय, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग क्र. : युटीए १०९५/प्रक्र १६९/मावक-२ दिनांक २४ सप्टेंबर, १९९७
५. सहसचिव, सामाजिक न्याय आणि अधिकारीता मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन यांना लिहिलेले अर्धशासकीय पत्र क्र. : ११०१२/२/२०००८पीसीआर (डेस्क), दि. २०-०९-२०१२ दिनांक २३-१२-२०११ अधिसूचनेसहीत.

प्रस्तावना :- नागरी हक्क संरक्षण अधिनियम, १९९५ अन्वये अस्पृश्यता पाळणे व ती पाळण्यास उत्तेजन देणे हा गुन्हा समजण्यात येत असून त्यासाठी सदर अधिनियमांत शिक्षेची तरतूद करण्यात आलेली असून अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमातींवर होणा-या अत्याचारांना पायबंध घालण्यासाठी अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक) अधिनियम, १९८९ लागू करण्यात आलेला आहे. त्या अधिनियमात १९९५ मध्ये केंद्र शासनाने सुधारणा केल्या असून या सुधारणा महाराष्ट्र राज्यात लागू करण्यात आल्या आहेत.

रोटA/एच-१८०९[१५००-१-२०१३]-१

केंद्र शासनाने सुधारित केलेल्या अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक) अधिनियम, १९८९ सुधारित नियम १९९५ च्या अधिन राहून सोबतच्या परिशिष्ट "अ" मध्ये नमूद केलेल्या अत्याचाराचे प्रकार किंवा गुन्ह्याचे प्रकार व त्यासाठी विहित केलेल्या सुधारित दराप्रमाणे दिनांक २४ सप्टेंबर १९९७ च्या शासन निर्णयान्वये नुकसान भरपाई देण्यात येते. सदर नियमात दुरुस्ती करून नुकसान भरपाईच्या रकमेत केंद्र शासनाने दिनांक २३-१२-२०११ च्या अधिसूचनेनुसार वाढ केलेली आहे. त्याच धर्तीवर केंद्र शासनाच्या सुधारणासहीत नुकसान भरपाईच्या रकमेत वाढ करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय :- केंद्र शासनाने सुधारित केलेल्या अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक) अधिनियम, १९८९ सुधारित नियम १९९५ च्या अधिन राहून सोबतच्या परिशिष्ट "अ" मध्ये नमूद केलेल्या अत्याचाराचे प्रकार किंवा गुन्ह्याचे प्रकार व त्यासाठी केंद्र शासनाने दिनांक २३-१२-२०११ च्या अधिसूचनेनुसार विहित केलेल्या सुधारित दराप्रमाणे नुकसानभरपाई देण्याचा निर्णय राज्य शासनाने घेतला आहे.

२. हि सुधारित नुकसानभरपाई दि. २३-१२-२०११ पासून अंमलात येईल.

३. यावर होणारा खर्च मागणी क्रमांक एन-३ २२२५ अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्ग यांचे कल्याण, ०१, अनुसूचित जातीचे कल्याण, ८००, इतर खर्च, पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना-राज्य योजनांतर्गत योजना, (०२) जिल्हा परिषदांना सहायक अनुदाने, (०२)(०३) अत्याचारांचे बळी ठरणा-या अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीच्या कुटुंबातील सदस्यांना आर्थिक सहाय्य देण्याची योजना (वि.घ.यो.) (राज्य हिस्सा) (२२२५ २४४२) ३१, सहाय्यक अनुदाने (वेतनेतर) व मागणी क्रमांक एन-३ २२२५ अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्ग यांचे कल्याण, ०१, अनुसूचित जातीचे कल्याण, ८००, इतर खर्च, पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना-राज्य योजनांतर्गत योजना, (०२) जिल्हा परिषदांना सहायक अनुदाने, (०२)(०४) अत्याचारांचे बळी ठरणा-या अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीच्या कुटुंबातील सदस्यांना आर्थिक सहाय्य देण्याची योजना (के.पु.यो. ५-टक्के) (२२२५ २४५१) ३१, सहाय्यक अनुदाने (वेतनेतर) या लेखाशिर्षाखाली खर्ची टाकण्यात येऊन त्याखाली वेळोवेळी केलेल्या मंजूर तरतुदीमधून भागविण्यात यावा.

४. (१) जिल्हा दंडाधिकारी, पोलीस अधिक्षक व जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी हे जेथे अत्याचार झाला असेल त्या जागेला किंवा त्या क्षेत्राला जिवितहानी आणि संपत्तीचे नुकसान यांचा अंदाज घेण्याकरीता भेट देतील आणि बळी पडलेल्या व्यक्ती व सहाय्य

मिळण्यास पात्र असलेले त्यांच्या कुटुंबातील सदस्य आणि त्यांच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तींची सूची तयार करील. (२) पहिल्या माहिती अहवालाची (F.I.R.ची) नोंद संबंधित पोलीस ठाण्याच्या वहीत नोंदणी केलेली आहे आणि आरोपीला ताब्यत घेण्याकरीता प्रभावी उपाय केलेले आहेत, याची पोलीस अधिक्षक खात्री करून घेईल. (३) पोलीस अधिक्षक घटना स्थळाच्या चौकशीनंतर ताबडतोब अन्वेषण अधिका-यांची नियुक्ती करील आणि या भागात पोलीस पथके पाठवील व त्याला योग्य आणि आवश्यक वाटत असतील, असे इतर प्रतिबंधात्मक उपाय करील. (४) जिल्हा दंडाधिकारी अत्याचाराला बळी पडलेल्यांना, त्यांच्या कुटुंबियांना आणि त्यांच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तींना, ताबडतोब या नियमांना जोडलेल्या (जोड पत्र १, जोड पत्र २) मध्ये दिलेल्या प्रमाणकानुसार रोख रक्कम किंवा वस्तुच्या स्वरूपात किंवा दोन्ही पुरविण्याची तरतूद करील अशा त्वरीत मदतीत अन्न, पाणी, वस्त्र, निवारा, वैद्यकीय मदत, परिवहन सुविधा आणि मानवी जीवनात आवश्यक असलेल्या इतर बाबी यांचा सुधा समावेश असेल. (५) पोटनियम ४ नुसार अत्याचारात बळी पडलेल्या व्यक्तिला किंवा त्यांच्यावर/तिच्यावर अवलंबून असणा-या व्यक्तींना मृत्यु किंवा दुखापत किंवा संपत्तीचे नुकसान या करिता देण्यात आलेले सहाय्य त्या वेळी अमलात असलेल्या अन्य कोणत्याही कायद्यान्वये त्या बाबतीत नुकसानभरपाई मागण्याच्या अन्य कोणत्याही हक्क, मागणी व्यतिरिक्त असेल. (६) उपरोक्त पोटनियम ४ मध्ये नमूद केलेले सहाय्य आणि पुनर्वसन सुविधांची जिल्हा दंडाधिकारी यांच्याकडून या नियमांना जोडलेल्या अनुसूचितील दिलेल्या प्रमाणकानुसार तरतूद करण्यात येईल. (७) बळी पडलेल्या व्यक्तींना पुरविण्यात आलेले सहाय्य आणि पुनर्वसन सुविधांचा अहवाल जिल्हा दंडाधिकारी आणि पोलीस अधिक्षकांकडून विशेष न्यायालयाला सुधा पाठवण्यात येईल. विशेष न्यायालयाची जर अशी खात्री पटली असेल की, बळी पडलेल्या व्यक्तींना किंवा त्यांच्यावर अवलंबून असलेल्या व्यक्तींना वेळेवर सहाय्य दिले गेलेले नाही किंवा सहाय्याची रक्कम किंवा भरपाई पुरेशी नाही किंवा सहाय्य किंवा भरपाईच्या रक्कमेचा काही अंशच दिला आहे तर अशा प्रकरणात सहाय्य किंवा इतर अशा प्रकरणात सहाय्य किंवा इतर कोणत्याही प्रकारच्या मदतीचे पूर्णतः किंवा अंशतः देण्याचा ते आदेश देऊ शकतील.

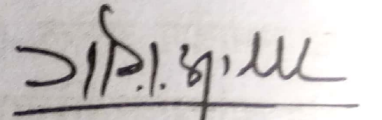
५. अनुसूचित जाती / अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक) अधिनियम, १९८९
चे सुधारित नियम १९९५ च्या नियम १२ (४) अन्वये अत्याचारग्रस्त व्यक्ती किंवा
कुटुंबांना जिल्हा दंडाधिकारी मदत मंजूर करतील व या मदतीचे वाटप जिल्हा
समाजकल्याण अधिकारी करतील. जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी यांना सदर

नुकसान भरपाई अदा करण्याच्या शक्ती प्रदान करण्यात येत आहेत. त्यांनाच आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे.

६. संबंधित जिल्ह्यातील जिल्हा दक्षता व नियंत्रण समितीच्या मासिक बैठकीत या विषयाबाबत व त्या अन्वये देण्यात येणा-या नुकसानभरपाईचा आढावा घेऊन जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी आपला अहवाल आयुक्त, समाजकल्याण आयुक्तालय, पुणे व आयुक्त एकत्रित अहवाल शासन निर्णय, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभाग क्र. : युटीए १०९५/१२४३२-डी-७, दि. २० डिसेंबर, १९७६ च्या प्रोफॉर्मप्रमाणे शासनास सादर करतील. (प्रोफॉर्म सोबत जोडला आहे.)

७. हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या सहमतीने व वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. ३९२/व्यय-१४, दि. २०-०६-२०१३ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(गो.ग.आल्हाट)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

मुख्यमंत्र्याचे खाजगी सचिव

सर्व मंत्री यांचे खाजगी सचिव

सर्व राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक

मुख्य सचिव यांचे उप सचिव

अप्पर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/ सचिव मंत्रालयीन सर्व विभाग

सर्व विभागीय आयुक्त

आयुक्त समाजकल्याण आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

पोलीस महानिरिक्षक, मुंबई

सर्व प्रादेशिक उपआयुक्त, समाजकल्याण विभाग

सर्व जिल्हाधिकारी

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद

सर्व सहायक आयुक्त, समाज कल्याण

संचालक राष्ट्रीय अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती आयोग, पुणे

आयुक्त आदिवासी विभाग, नाशिक

सर्व पोलीस आयुक्त

सर्व पोलीस अधिक्षक

“परिशिष्ट-अ”

[नियम १२(४)]

सहाय्य म्हणून द्यावयाच्या रक्कमेची मानक

अ.क्र.	गुन्ह्याचे नाव	सहाय्य म्हणून देण्यात येणारी रक्कम
१	खाण्यास अथवा पिण्यास योग्य नसलेले घाणेरडे पदार्थ खाण्यास देणे (कलम ३ (१) (एक))	गुन्ह्याचे स्वरूप आणि गांभीर्य विचारात घेवून आणि अशा गुन्ह्यांचा बळी ठरलेल्या व्यक्तींची झालेली अप्रतिष्ठा, अपमान, इजा, बदनामी यांचेशी सुसंगत ठरेल अशा रितीने प्रत्येक व्यक्तीमागे रक्कम रुपये ६०,०००/- किंवा त्याहून अधिक खालील प्रमाणे प्रदान करण्यात येईल.
२	इजा करणे, अपमान करणे किंवा त्रास देणे, (कलम ३ (१) (दोन))	(एक) आरोप पत्र न्यायालयाकडे पाठविण्यात आले असेल तेव्हा २५% (दोन) खालच्या न्यायालयाने आरोपींना सिद्धदोष ठरविले असेल तेव्हा ७५%
३	कमीपणा असणारी कृती करणे (कलम ३(१)(तीन))	
४	जमीनीचा गैरप्रकारे भोगवटा करणे किंवा शेती करणे इत्यादी (कलम ३(१)(चार))	गुन्ह्याचे स्वरूप व गांभीर्य विचारात घेवून किमान रुपये ६०,०००/- आवश्यक असेल तेथे शासनाच्या खर्चाने जमीन/जागा/पाणी पुरवठा परत मिळवून देण्यात येईल. आरोपपत्र न्यायालयाकडे पाठविण्यात आले असेल तेव्हा पूर्ण रक्कम प्रदान करण्यात येईल,
५	जमीन, जागा आणि पाणी यासंबंधी (कलम ३ (१)(पाच))	
६	भीक मागवयास लावणे, किंवा वेटबिगारी करावयास लावणे, (कलम ३(१)(सहा))	बळी पडलेल्या प्रत्येक व्यक्तीस किमान रक्कम रुपये ६०,०००/- प्रथम माहिती अहवालाच्या (एफआयआर) टप्प्यावर २५% आणि खालच्या न्यायालयात दोष सिद्धीनंतर ७५%
७	मतदान हक्कासंबंधी (कलम ३ (१)(सात))	गुन्ह्याचे स्वरूप आणि गांभीर्य विचारात घेऊन बळी ठरलेल्या प्रत्येक व्यक्तीस रक्कम रुपये ५०,०००/- पर्यंत

८	खोटी, दिव्देषपूर्ण तापदायक कायदेशीर कार्यवाही करणे (कलम ३ (१)(आठ))	आरोपी व्यक्तीच्या न्यायचौकशीचा निर्णय लागल्यानंतर रक्कम रु. ६०,०००/- किंवा कायदेशीर कार्यवाहीचा प्रत्यक्ष खर्च हानी यांची प्रतिपूर्ती किंवा यापैकी जी कमी असेल ती.
९	खोटी व थिक्लर माहिती देणे(कलम ३(१)(नऊ))	
१०	अपमान, धाकधपटशा आणि मानहानी (कलम ३ (१)(दहा))	गुन्ह्याच्या स्वरूपानुसार प्रत्येक बळी ठरलेल्या व्यक्तीला रक्कम रु. ६०,०००/- आरोपपत्र न्यायालयाकडे पाठविण्यात आल्यावर २५% प्रदान व उर्वरित प्रदान दोषसिध्दीनंतर.
११	महिलेचा विनयभंग (कलम ३ (१)(अकारा))	अशा गुन्ह्याला बळी पडलेल्या प्रत्येक स्त्रीला रक्कम रुपये १,२०,०००/- वैद्यकीय तपासणीनंतर ५०% आणि उर्वरीत ५०% रक्कम न्याय चौकशीचा निकाल लागल्यानंतर.
१२	महिलेचे लैंगिक शोषण करणे (कलम ३ (१)(बारा))	
१३	पाणी दूषित करणे (कलम ३ (१)(तेरा))	रु. २,५०,०००/- पर्यंत किंवा पाणी दूषित करण्यात आल्यानंतर ते स्वच्छ करून पुर्ववत करण्यासाठी लागणारा संपूर्ण खर्च जिल्हा प्रशासनाला योग्य वाटेल अशा टप्प्यावर प्रदान करण्यात येईल.
१४	प्रवेश करण्याचे रुढीपात्र अधिकार नाकारणे (कलम ३ (१)(चौदा))	रु. २,५०,०००/- पर्यंत किंवा प्रवेश मार्गाचा अधिकार पूर्ववत मिळवून देण्याचा संपूर्ण खर्च आणि कोणतेही नुकसान झाले असल्यास त्याची संपूर्णभरपाई आरोपपत्र न्यायालयात दाखल केली असल्यास ५०% आणि खालच्या न्यायालयातील दोषसिध्दीनंतर ५०% प्रदान.
१५	राहण्याची जागा निर्जन/ओसाड करून टाकणे (कलम ३ (१)(सोळा))	अशा गुन्ह्याच्या बळी ठरलेल्या प्रत्येक व्यक्तीला त्याची जागा/ राहण्याचा हक्क पूर्ववत मिळवून देणे आणि रु. ६०,०००/- ची नुकसान भरपाई देणे आणि जमीनदोस्त झालेले घर शासकीय खर्चाने बांधून देणे. आरोपत्र खालच्या न्यायालयात पाठविण्यात आल्यानंतर पूर्ण प्रदान करण्यात येईल.
१६	खोटा पुरावा सादर करणे (कलम ३ (२)(एक) आणि (दोन))	किमान रक्कम रुपये २,५०,०००/- किंवा झालेल्या हानीबद्दलची किंवा सोसाब्या लागलेल्या इजेची नुकसान भरपाई आरोपपत्र न्यायालयाकडे पाठविण्यात आले असल्यास ५०% आणि न्यायालयाने सिध्दपराध ठरविल्यानंतर ५०% प्रदान करण्यात येईल.
१७	ज्यासाठी १० वर्ष किंवा त्याहून अधिक शिक्षा होऊ शकते असे भारतीय दंड	गुन्ह्याचे स्वरूप आणि गांभिर्य विचारात घेऊन गुन्ह्यास बळी पडलेल्या व्यक्तीस किमान रक्कम रुपये १,२०,०००/- अनुसूचित विनर्देशकपूर्वक अन्यथा नमूद केलेले असल्यास ती रक्कम कमी जास्त होऊ शकेल.

	संहितेखालील गुन्हे करणे (कलम ३ (२))	
	सरकारी नोकराच्या कारवाईचा बळी ठरणे (कलम ३ (२)(सात))	झालेली हानी, तोटा व सोसावी लागलेली इजा यांचेपोटी संपूर्ण नुकसान भरपाई न्यायालयाकडे आरोपपत्र पाठविण्यात आलेले असल्यास ५०% आणि खालच्या न्यायालयात सिध्ददोष ठरल्यानंतर ५०% प्रदान.
१९	विकलांगता वेळोवेळी सुधारणा करण्यात येत असल्याप्रमाणे शारिरीक आणि मानसिक विकलांगतेचा कायदा १९९५ चे मार्गदर्शक सुचनान्वये सामाजिक न्याय, मंत्रालय, भारत सरकार अधिसूचना क्रमांक १५४ दिनांक १-०६-२००१ यानुसार वेळोवेळी सुधारणा केलेल्या आहेत. अधिसूचनेची एक प्रत जोडपत्र दोनमध्ये दिली आहे.	
	(अ) १००% असमर्थ केला जाणे (एक) कुटुंबाचा मिळवता नसलेला सदस्य	गुन्ह्याचा बळी ठरलेल्या प्रत्येक व्यक्तीस किमान रु. २,५०,०००/- प्रथम माहिती अहवालानंतर ५०% आणि आरोपपत्रानंतर २५% व खालच्या न्यायालयाने सिध्ददोष ठरल्यानंतर २५%
	(दोन) कुटुंबाचा मिळवता सदस्य	गुन्ह्याचा बळी ठरलेल्या प्रत्येक व्यक्तीस किमान रु. ५,००,०००/- प्रथम माहिती अहवाल, वैद्यकीय तपासणी या टप्प्यावर ५०% रक्कम देण्यात आल्यानंतर २५% आरोपपत्र न्यायालयाकडे पाठविण्यात आल्यानंतर आणि २५% खालच्या न्यायालयात दोषसिध्दीनंतर देण्यात येईल.
	(ब) असमर्थता १००% हून कमी असेल	वरील (एक) आणि (दोन) मध्ये घालून देण्यात आलेले दर त्याच प्रमाणकानुसार कमी करण्यात येतील, प्रदानाचे टप्पेही तसेच असतील. तथापी मिळवत्या नसलेल्या सदस्यास रु. ४०,०००/- हून कमी नाही आणि मिळवत्या असलेल्या सदस्यास रु. ८०,०००/- एवढे प्रदान करण्यात येईल.
२०	खून/मृत्यू (अ) कुटुंबातील मिळवता नसलेला सदस्य	प्रत्येक प्रकरणात कमीत कमी रुपये २,५०,०००/- शवपरिक्षेनंतर ७५% खालच्या न्यायालयाने सिध्ददोष ठरविल्यानंतर २५% प्रदान करण्यात येईल.

	ब) कुटुंबातील मितवता सदस्य	प्रत्येक प्रकरणात कमीत कमी रु. ५,००,०००/- शवपरिक्षेनंतर ७५% आणि खालच्या न्यायालयाने सिध्ददोष ठरविल्यानंतर २५% प्रदान करण्यात येईल.
२१	खून, मृत्यू, कत्तल, बलात्कार, सामुहिक बलात्कार, टोळीकडून बलात्कार, कायमची असमर्थता आणि दरोडा	वरील बाबीखाली सहाय्य म्हणून देण्यात येणाऱ्या रक्कमांबरोबरच अत्याचार घडल्याच्या तारखेपासून तीन महिन्यांच्या आत पुढील प्रमाणे आणखी सहाय्य देण्यात येईल. (एक) मरण पावलेल्या अनुसूचित जातीच्या आणि अनुसूचित जमातीच्या व्यक्तींच्या विधवांना आणि त्यांच्यावर अवलंबून असलेल्या अन्य व्यक्तींना दरमहा रुपये ३०००/- किंवा मरण पावलेल्या व्यक्तीच्या कुटुंबातील एका व्यक्तीस नोकरी देण्याची किंवा आवश्यक असल्यास संपूर्ण रक्कम देवून शेतजमीन, घर विकत घेण्यासाठी तरतूद करण्यात येईल. (दोन) अत्याचाराला बळी पडलेल्या व्यक्तीच्या मुलांच्या शिक्षणाचा आणि देखभालीचा संपूर्ण खर्च आश्रमशाळा / निवासीशाळामध्ये मुलांना प्रवेश देण्यात येईल. (तीन) तीन महिन्यांच्या कालावधीसाठी भांडी, तांदूळ, गहू, डाळी, कडधान्य इत्यादीची तरतूद करणे.
२	संपूर्णपणे जमीनदोस्त झालेले/ जळून खाक झालेले घरे.	ज्या ठिकाणी घर जळून गेले आहे किंवा जमीनदोस्त झाले आहे, अशा ठिकाणी ते सरकारी खर्चाने दगड विटांचे बांधकाम करून बांधून देणे.